

Отиде си от нас на Първи май 1982 г. акад. Емил Георгиев — един от видните представители на българската социалистическа литературна наука, на българската и световната славистика. От 1938 г., когато отпечатва първото си изследване из областта на кирило-методиевистиката, до последния си ден, когато очакваше да види в отделна книга свои нови проучвания за мястото на българската литература сред славянските и други европейски литератури, той измина дълъг път на творчески усилия и плодотворни постижения, които го извеждат на предно място в областта на литературната наука, в развитието на българската култура.

Наред с изясняването на немалко частни въпроси на българската средновековна литература акад. Емил Георгиев има съществени и спечелили всеобщо признание приноси. Той доказва, че „Проглас към евангелието“ е творба на Кирил, а „Италианската легенда“ — ранно произведение, възникнало преди 882 г. и под влияние на Пространното житие на Кирил. Широк отглас в световната славистика получиха неговите схващания за историческия развой на славянската писменост и глаголицата като първа славянска азбука, също и оригиналните му виждания за „Именика на прабългарските ханове“ и утвърждаването на поп Йеремия за автор на първия български роман — „Повест за кръстното дърво“. Значителни сами по себе си като първи системни проучвания, неговите монографични трудове „Литература на изострени борби в средновековна България“ и „Литературата на Втората българска държава“ са крайно необходими предпоставки за нови разработки в тази дълго изследвана и все още недостатъчно разяснена материя. Както към труда му „Славянская письменность до Кирилла и Мефодия“, така също и към тези негови проучвания специалисти ще се обещат постоянно, разглеждайки обхванатите в тях въпроси в нов план или с оглед на допълнително открити доказателства.

Учен с широки интереси, акад. Емил Георгиев притежаваше умението да работва успоредно конкретни и общи методологически въпроси на българската литература, проследявайки нейното развитие със свои проучвания почти до Втората световна война. Освен за Кирил и Методий и всички техни последователи той има свои научни и научно-популярни публикации за творческите личности на новата епоха от Пансий Хилендарски насам до Иван Вазов и от Христо Смирненски до Никола Вапцаров. Писани по различни поводи и на различни етапи от развитието на съвременна България, в преобладаващата си част тези публикации не само разясняват основни моменти от историята на родната литература, но и утвърждават активното отношение на българската общественост към нейните постижения. Заслугата му изглежда още по-голяма, когато се вземе под внимание неговото неуморно участие в многобройни научни конференции, срещи и събрания, организирани на различни равнища и в различни краища на страната. Той вършеше тази дейност с любов и убеждение — едно, защото вярваше в преобразователната сила на хуманитарните знания, и, друго, защото ценеше високо художествените и социалния идеал на българската литература, нейното национално международно значение. Затова и не отбягваше възможността да бъде сред учители, просветни работници и широките народни маси, които запознаваше с най-новите разработки на български и чуждестранни учени в областта на българистиката и славистиката. Към това призвание го водеха и отговорните му задължения на председател на Дружеството за разпространение на научни зна-

ния „Георги Кирков“, на Славянското дружество в България, на Дружеството на българистите и други подобни организации.

Запознат с подробностите на българския литературен развой в неговата хронологическа последователност, акад. Емил Георгиев обосновава свои гледища по редица принципи на въпроси на това развитие: изказва се за периодизацията на българската литература, съчетавайки особеностите на художествените явления с критериите за общата периодизация на родната история; взема компетентно отношение по оживено дискутираните въпроси за съдбата на романтизма, сантиментализма, реализма и други художествени течения в българската литература, подчертавайки при това несъмнените изяви на романтизма; разкрива някои важни моменти от идейната еволюция на българския писател през епохата на Възраждането и в няколко свои публикации дава своя характеристика на тази епоха. В оценката си за нея той тръгва от марксистическото гледище за определящата роля на социално-икономическите фактори, но обръща особено голямо внимание на тяхната специфична изява в условията на Югоизточна Европа през XVIII—XIX в., в условията на Османската империя и българския живот. В този смисъл представляват несъмнен научен интерес обобщенията му по-специално за българското културно-национално развитие от края на XVII и първата половина на XVIII в., обозначено от него с наименованието „Предвъзраждане“. Независимо от промените, които ще претърпи възприетата засега периодизация на епохата, и независимо от това, дали съответният период ще запази определението „Предвъзраждане“, съображенията и преценките на акад. Емил Георгиев относно същността на извършваните тогава преобразования ще привличат изследователската мисъл на специалистите.

Но колкото и безспорни да са по своята стойност разработки от такова естество, истина е, че името си на учен акад. Емил Георгиев свърза най-вече с насоките на съвременното сравнително литературознание и по-специално със сравнителното изучаване на българската средновековна и нова литература в контекста на много славянски и неславянски европейски литератури. Като дългогодишен професор в СУ по история на славянските литератури и ръководител на Катедрата по славянски литератури, като ръководител на Секция по сравнително литературознание в Института за литература при БАН и учен с широки компаративистични интереси, той е автор на множество публикации, с които продължава и доразвива при съвременните условия един от присъщите за българската литературна наука изследователски насоки. Той създава първия системен курс от лекции по история на славянските литератури и подбор от произведения, които характеризират техните постижения през различни периоди от развитието им и с това улеснява значително преди всичко обучението на студентите в продължение на две десетилетия: неговите трудове „Славянските литератури в очерки и образци“ (част I—III) и „Очерки по история на славянските литератури“ (част I—II) изиграха навременна и подчертано плодотворна роля.

Но успоредно с тези общообразователни публикации акад. Емил Георгиев написа голям брой съпоставителни изследвания, в които разглежда широк кръг от въпроси: хуманизма на българската средновековна литература и нейното международно значение, специфични и общи черти в изявата на барока, сантиментализма, романтизма и реализма в българската и други славянски литератури, основни сходства в идейно-естетическия и социалния идеал на редица славянски писатели, идеята за общославянското единство и нейното отражение в литературния процес, взаимните връзки на българската литература с руската и други славянски литератури, важни моменти из историята на българо-чешките, българо-сръбските, българо-полските и българо-хърватските книжовни връзки. Същевременно той разработи и някои общи въпроси на балканистиката и сравнител-

ното литературознание, което несъмнено повишава интереса към изследванията му от този род.

Освен публикациите по Кирило-Методиевата проблематика най-характерните неговии проучвания в тази област са обобщени в книгите „Общо и сравнително славянско литературознание“ (1965), „Българската литература в общославянското и общеевропейско литературно развитие“ (1969) и „Български образи в славянските литератури“ (1969). Във всяка една от тях авторът осветлява значителни въпроси, някои от които продължават да са в центъра на балканистиката и сравнителното литературознание. Сред несъмнените му сполуки в тези публикации са неговите разработки относно Ренесанса — Българското възрождение и Просвещението, определеното му за балканистиката и нейните първостепенни задачи, подробно изложеното становище за единните цели на общото и сравнителното литературознание, изразените по различен повод схващания за общите културно-исторически процеси и тяхната взаимовръзка с развитието на националните литератури, богато документираното отражение на български мотиви и образи в останалите славянски литератури. Никой в българската наука не е разкривал с такава обстоятелствено и пълнота мястото на българската действителност в руската, сръбската, хърватската, словенската, полската и чешката литература. Каквито и нови решения да последват, те ще имат за основа постигнатото от акад. Емил Георгиев, който обособи тази тема като важна изследователска насока в сравнителното литературознание. Неслучайно споменатите по-горе трудове получиха положителна оценка у нас и в други страни. Авторът им е име в българското сравнително литературознание и предстои ни тепърва с неговите научни възгледи да характеризираме изявите му след Девети септември 1944 г., неговите силни и слаби звена. В рамките на една такава преценка ще се открие още и заслугата, която акад. Емил Георгиев има с подготовката на млади специалисти в тази област. Той бе ръководител на аспиранти и млади научни работници, следеше развитието им, подкрепяше творческите им планове и има свое несъмнено участие в тяхното израстване.

Когато и да става дума за славистичните трудове на акад. Емил Георгиев и мястото му в българската социалистическа литературна наука, винаги ще се има пред вид неговото активно участие в международни конгреси, конференции, симпозиуми. Учен с богата езикова култура, той излагаше свободно своите разбирания по занимаващи го въпроси, насочваше вниманието към редица моменти от историята на българската литература и настояваше да покаже вътрешната им взаимовръзка със съответни насоки и тенденции в общите културно-исторически и литературни процеси. Широко известен в славистичните среди и уважаван от тях, акад. Емил Георгиев има своя актив в укрепването на международните връзки на българската наука, особено през последните години от своята дейност, които той изживя напрегнато като директор на Центъра по българистика. Познаваше състоянието на българистиката във всяка страна поотделно, общуваше с учените-българисти и всички те получаваха неговото съдействие. Въпреки огромната си заетост вземаше непосредствено участие в подготовката и провеждането на различни международни българистични конференции, даде път на българистичното списание „Старобългаристика“, допринасяйки определено за неговия профил и научен престиж.

Пътят на акад. Емил Георгиев е плодотворно извървян път към научното и обществено признание. По този път остава със своето огромно наследство като спомен, подтик и духовно присъствие ученият и човекът Емил Иванов Георгиев.